

Чланак примљен 6. новембра 2022.
Чланак прихваћен 30. новембра 2022.

Наташа Марјановић

Музиколошки институт САНУ
Београд

**Мирјана Белић Корочкин Давидовић, Радивоје Давидовић,
Енрико Јосиф: виђења и сновиђења. Београд: Чигоја штампа, 2022, 333 стр.
ISBB 978-531-736-9**

У процесима музиколошких тумачења различитих историјских токова и феномена из области културе и уметности, посебно активности и опуса музичких стваралаца, фундаментална истраживања имају јединствен значај. У оквирима домаће музичке историографије, није неуобичајено да основни видови истраживања буду спроведени и мимо музиколошке струке, односно да штива превасходно документарног карактера постану изузетан допринос будућим научним истраживањима.

Књига која је пред нама представља управо такав допринос. Двоје аутора, Мирјана Белић Корочкин Давидовић, дугогодишњи новинар и уредник „Политике”, и Радивоје Давидовић, посвећени истраживач културне историје јеврејског народа, усмерили су интересовање ка истраживању широког поља музичке и културне делатности композитора Енрика Јосифа, а резултате својих трагања преточили у монографију *Енрико Јосиф: виђења и сновиђења*.

Темељно осмишљено и помно вођено, истраживање је на првом месту подразумевало преглед примарне, богате архивске грађе (констултована је документација из Архива Југославије, Библиотеке града Београда, Факултета музичке уметности, Јеврејског историјског музеја, Југословенског драмског позоришта, Музеја позоришне уметности Србије, Народне библиотеке Србије, Радио Београда, Српске академије наука и уметности, Радио телевизије Србије и Удружења композитора Србије), докумената из личне заоставштине аутора, низа наслова из периодике, радио и телевизијских емисија, као и малобројних музиколошких рукописа у којима је разматрано дело Енрика Јосифа. Документарни извори посебног значаја били су и разговори са појединцима из круга најближих Јосифових пријатеља и сарадника. Аутори су имали и прецизан увид у Јосифову библиографију, те посебно у секундарну литературу.

Сакупљена грађа у књизи је организована кроз дванаест целина основног текста, библиографске сегменте и поговор. Иако сами аутори нису прецизно одредили структуру и хијерархију поглавља и потпоглавља, уочљиве су следеће целине: 1) „Реч на почетку” и „Драгом читаоцу” (два одељка који чине својеврсни предговор); 2) „Рајско детињство”, „Ратне године” и „Нови почетак” (сегменти са биографским подацима – као целина, потенцијално једно поглавље); 3) „Музичко стваралаштво”; 4) „О музици” (Изабрани разговори са Енриком Јосифом); 5) „Реч савременика”; 6) „Текстови и казивања Енрика Јосифа” – са потпоглављима „Беседе”, „О Србији” и „Јеврејска религија и мистика”; 7) Спискови дела („Списак важнијих дела”, „Награде Е. Јосифа”, „Музика за филмове, телевизијске серије и музичке емисије”, „Музика за позориште”, „Композиције Е. Јосифа на грамофонским плочама”, „Дела на компакт дисковима”); 8) „Енрико у време садашње 2003–2021”; 9) „Извори”; 10) „Селективна библиографија”. Кроз помно прикупљене исечке из примарних и секундарних извора, из поменутих целина може се издвојити неколико главних слојева наратива, са централном фигуром Енрика Јосифа. То су: композиторско стваралаштво, музичко извођаштво, музичка критика и есејистика, естетика, (ауто)поетика и стилистика стваралаца на српској/југословенској музичкој сцени, свет јеврејских кругова, сфера религије и духовности, друштвено-културне прилике у Југославији у другој половини XX века.

У функцији предговора, „Реч на почетку” доноси одабране сегменте из биографије и наговештај кључних одлика Јосифовог опуса. У директном обраћању читаоцу, аутори књиге износе утисак о изузетном музичком, композиторском, али и ширем доприносу Енрика Јосифа српској историји, култури и уметности. Скициран је портрет члана САНУ, редовног професора Музичке академије, касније Факултета музичке уметности у Београду, музичког критичара, једног од оснивача Друштва српско-јеврејског пријатељства.

Исцрпни приказ биографских података започет је приповедањем о динамици живота јеврејске сефардске породице Јосиф. Из периода „рајског детињства” будућег композитора издвајају се утисци о значају раних читалачких искустава, пријатељских контаката током окупљања београдске елите у дому Јосифа у Београду. У посебном потпоглављу представљена су кретања породице током „Ратних година” (напуштање Београда и боравак у Сарајеву, Дубровнику, Италији, Швајцарској), немирног доба из којег је Јосиф изашао, како је сам сведочио, оснажен старозаветним порукама. Ослоњени на аутобиографске уметникове списе, аутори су духовни преображај описали као кључан за његов целоживотни пут и развој. У сегментима о послератном периоду у Београду изнети су драгоцене, мање познате биографски подаци, појединости које осветљавају време Јосифовог опредељења за студије музике, прва извођачка и слушалачка искуства, музичке узоре (Бетовен, Равел, Дебиси, Мусоргски, Скрјабин), прве контакте са професором Миленком Живковићем, као и са Петром Бингулцем, Станојлом Рајичићем, Марком Тајчевићем, Предрагом Милошевићем и Љубицом Марић. Описани су почети педагошког рада и композиторског стваралаштва, кораци у стицању и напредовању у

звањима на Музичкој академији / Факултету музичке уметности и у Српској академији наука и уметности.

Поглављем „Музичко стваралаштво” таксативно се излистава и описује низ Јосифових остварења, на основу прикупљених написа, историографских прегледа српског музичког стваралаштва друге половине XX века, а посебно цитирањем написа из периодике који сликовито приказују прве реакције средине на Јосифово стваралаштво.

Списак и опис дела изложени су према претпоставци о три основна периода стваралаштва: 1) од 1947. до прве половине педесетих година, 2) од средине педесетих до седамдесетих година, 3) почев од седамдесетих до 2003. године. Анализа појединачних композиција, указивање на њихове формалне одлике и стилска одређења спроведени су, са фокусом на мањи или већи број аспеката и детаља, претежно на основу претходно забележених тумачења Властимира Перичића (местимично и Борислава Чичовачког). Сабрани су и изложени подаци о извођењима, извођачима Јосифових остварења и реакцијама музичке критике. Тако монографија рефлектује и знатно ширу слику културно-уметничког живота Београда у другој половини XX века и осветљава раван наратива о музичком сегменту живота града, те коначно и о статусу Јосифовог дела у тој сфери. Од вишеструког су значаја сегменти текста о Јосифовом учешћу на Југословенској музичкој трибини у Опатији, јединственој смотри савременог југословенског стваралаштва у датом периоду. Међу извођачима Јосифове музике представљени су Миодраг Азањац, Љубиша Јовановић, Оливера Ђурђевић, Андрија Прегер, Зорица Димитријевић, Александра Ивановић, Симфонијски оркестар Радио телевизије Београд, диригенти Боривоје Симић, Крешимир Барановић, Душан Сковран, Оскар Данон, као и низ других угледних солиста и различитих инструменталних, вокалноинструменталних састава. Приказ Јосифових музичких остварења у књизи је изложен кроз визуре критичара који су написе објављивали у дневним листовима и периодичној штампи (*Књижевне новине*, *Политика*, *НИН*, *Вечерње новости*, *Савремени акорди*, *Звук*, *Pro musica*). Међу многима, посебно је истакнуто списатељско дело естетичара и критичара Павла Стефановића, као и Бранка Драгутиновића, Миодрага Раденковића, Драгутина Чолића, Петра Бингулца, Михаила Вукдраговића, Ане Котевске, Снежане Николајевић, Бранке Радовић, Борислава Чичовачког.

Иако су кључне речи описа композиторове поетике проткане већ кроз прве странице књиге, а главни обриси његовог стваралачког *Creda* – па и својеврсни манифест – ишчитани из музичке критике и полемике (у поглављу о музичком стваралаштву), други и трећи део монографије доносе садржаје који у пуноћи приказују креативну, религиозно-филозофску, мислилачку и списатељску личност Енрика Јосифа. У одељку „О музици“ сабрани су разговори које су са Јосифом водили Макс Еренрајх, Владислав Димитријевић и Јасмина Зеџ, а потом, кроз „Реч савременика”, и утисци из пера његових сарадника и пријатеља: рабина Исака Асиела, Иване Стефановић, Љубише Јовановића, Стојана Стојкова, Борислава Чичовачког, Божидара Мандића, Владете Јеротића, Оливере Ђурђевић, Саве Бабића, Братислава Ђурића, Гордане Ђурђевић, Дејана Деспића, Роксанде

Пејовић, Мирослава Штаткића, Владимира Ајдачића (поједини међу текстовима написани су управо на подстрек аутора ове монографије). Сакупљени текстови из различитих углова сведоче о Јосифовим уверењима о божанском пореклу уметности, о непролазном смислу стваралачког чина као одјека основне „песмености”, „прапевања”, лепоте и трајања. Као мозаик формира се слика Енрика Јосифа – учитеља, пријатеља, духовног узора, личности библијске доброте, филозофа, композитора чија дела представљају наше богато културно наслеђе.

Најзад, у засебно поглавље сврстани су „Текстови и казивања Енрика Јосифа”. Хронолошки изложеним, драгоценим прегледом написа о музици, првенствено објављиваних у периодици, између 1970. и 1987. године, предочена су Јосифова виђења послератног музичког стваралаштва у Југославији, делатности његових узора међу западноевропским композиторима, упечатљиве музичке критике, као и беседе које је држао током две последње деценије XX века, као члан Српске академије наука и уметности, у оквиру делатности Друштва српско-јеврејског пријатељства, на симпозијумима и различитим трибинама отвореним за широку публику. Из сабраних текстова исијава снажна Јосифова потреба да, кроз све прилике које су му биле дате, проговори о свом аутентичном религиозном искуству, суштински подстицајном и обликотворном у свим сегментима уметничког стваралаштва, па и друштвене и културне делатности. Текстови одишу Јосифовим јединственим, поетизованим језиком из којег се могу наслутити паралеле са трајно инспиративним, уникатним мисаоним кованицама Лазе Костића.

Књига је, у самој завршници, опремљена детаљним списком дела, организованим по жанровима (оркестарска, камерна, вокално-инструментална, сценска, филмска, хорска, музика за радио драме), списком награда, библиографијом снимака и подацима о извођењима Јосифових дела у различитим медијима. Илустрована је пажљиво одабраним нотним прилозима, фотографијама, факсимилима писама, плаката, повеља, концертних програма, који сликовито употпуњују основне токове садржаја.

Својеврсни поговор срочен је у одељку „Енрико у време садашње 2003–2021”. Значајним бројем података о недавним концертним извођењима, подухватима објављивања појединачних дела у новијим нотним и звучним издањима, о разговорима у оквиру радио и телевизијских емисија, музиколошким истраживањима и тумачењима сегмената опуса, те саопштењем да је уметникова заоставштина предата на чување Одбору за заштиту српске музичке баштине Српске академије наука и уметности, монографија Мирјане Белић Корочкин Давидовић и Радивоја Давидовића заокружена је поруком охрабрења, позивом на нова упознавања и промишљања лика и дела Енрика Јосифа.